

Rus'arla müştereken Karadeniz ve Marmaranın mesahası

Yazan: General
Abdurrahman Aygün

(İ)smanlı imparatorluğunun lüzumundan fazla tevessü etmesi ve hele vaziyeti coğrafiyesi dolayısıyla bu vasi ülkede normalden ziyade sahiller bulunması, donanmaya ve hemde pek ziyade kuvvetli bir donanmaya ihtiyaç bulunduğu, zamanın cühelası nezdinde bile anlaşılmışdı. Barbaros Hayreddin, Turgut Reis, Piri Reis, Seyid Ali Reis gibi nadirei fitretlerin kolay kolay yetişememeleri sebebinden: kuvvetli zan olunan kuvayı bahriyenin sık sık bozgunluklara uğradığıda her sene görülüyordu. Ve keza pek âlâ anlaşılmışdı ki, cahil padişahlar tarafından bir iki kellenin uçurulması da meseleyi hâl edemiyordu. Avrupada fûnunu bahriyenin tekâmülü ve zabtû rabt ile mücehhez, ulûm ve fûnunu harbiye ile mükteseb ufak bir donanmanın bile kendinden kuvvetli gemileri kari deryaya indirdiği münevveran nezdinde malûm olmuş bir hakikat şekline tecelli etmeğe başlamışdı. Fakat bu babdaki iktiza, ancak Moralı Ali efendinin umuru bahriye nazırlığı zamanında bir dereceye kadar nazarı dikkate alınabildi. Vakıa Ali efendiden evvelde bazı kavaidi harbiye tedris edilmeğe başlanılmıştı. Şu kadarki tedrisat muntazam bir şekilde cereyan etmiyordu. Bu hakikatı nazarı dikkate alan müşarûniley, şimdiki büyük havuzun yanında “Mühendishane,, namile bir mektep inşasını emreyledi. Bu mektebe, tarihi bahrimiz ilk fen ve ilim müessesesi namile bakmak zarureti

vardır. Ali efendi merhum, bir çok ilimlerden başka, bu mektebe “fennî harita,, ve “coğrafya,, namlarıyla iki mühim ders açtığı, bilâhara oldukça yüksek bahriye zabıtları yetişmeğe başlamıştır. Buradan neşet eden efendiler, “gemi hocalığı,, namıyla donanmaya çıkarlar idi. Vazifeleri ise, geminin hesabına bakmak olduğu gibi denizde de seyrisefine memurluğu idi. Bu gün birik kâtipliğine muadil bulunan ilk rütbeleri, “çorba hocalığı,, idi. Sırasıyla yukarı kademelere terfi ederlerdi. İşte, bu mektepten çıkan efendilerin ikisinin, bir muhasebe kaydı ve buyurultu ilmuhaberi, bir vesikâi tarihiye olmak üzere zirde aynen yazılmıştır:

Tayinat naniâziz hâce hai mezkûran ber şakirdan
mühendishanei fennî harita tersanei amire ihraç
ve be maaş donanmayı hümayun hâcei şorba tahrir
şüdekân ba iradei hazreti esseyid Hüseyin paşa
kapdanı derya ve memhur tezkerei Mehmet Emin
efendi hâcei mühendishanei mezkûr elvaki der
şehri gurrai ca 1234

Benam

Mustafa Sait Kasımpaşa
be kurvet nesimi zafer
şorba tahrir şüde.

Benam

Abdülâzi İbrahim Kasımpapa
be kurvet mazharı tevfiğ
şorba tahrir şüde.

Yani:

Tersanei amire fennî harita mühendishanesinin mahiyeli şakirdanından berveçhibalâ iki nefer şakirdin donanmayı hümayunda şorba hocalığı hizmetinde istihdama istihkakını mühendishanei mezkûrun hocası Mehmet Emin efendi bir kıta memhur tezkeresile devletlû kaptan paşa hazretlerine arz etmekle müşarünileyh hazretleri şakirdanı mezkûranın donanmayı hümayuna şorba hocası tahrir olunmalarını emir

ve irade buyurmalarile mucibince kalyonlar ruznamçesine kayıd olunup mühendis merkumana elyevm virile gelen mahiye ve naniazizleri kat ve hocalığa tahsis olunan naniaziz tayinatlarını itasıçün iktizası veçhile zimmet tarafından tezkereleer verilmek üzere işbu ilmühaber verildi. Gurrei ca sene 1234.

Berveçhi bâlâ vesikalardan ve verdiğimiz malûmattan müsteban olmuşturki, bir çok noksanları olmakla beraber “mühndishanei bahri,” vatana oldukça değerli zabitan yetiştirmiş ve bu sayede zamanımızdan 91 sene evvel (1845 m) Ruslar tarafından vaki bir teklife yüz aklığile cevap verilmiştir. Şöyleki:

Marmaranın mesahası:

Karadeniz ve Marmaranın, milâdın 1400 senelerinde bile venedikliler ve cinevizliler elile yapılmış hartaları var idi. Ve bu hartalar, bütün bahriyyunca kullanılmakta idi. Fakat mesahası yapılmamış idi. Bu mesahalar 1845 tarihinde sonra ancak yapılabilmıştır.

Karadenizin mesahasını ilk defa yapan Rus bahriyesi olmuşdu. Kolağası Manganari denilen bir Rus bahriye zabiti, milâdın 1823 den 1836 tarihine kadar çalışmakla bu mühim işi bitirebilmişti. Bu gün Karadeniz hartaları üzerinde 1835 tarihi vardır. Fakat, Marmaraya gelince, bunun da mesahası yine Ruslar ve “Manganari,” himmetile olmuştur. 1845 den 1848 tarihine kadar üç yıl süren bu mesaha ile miralay Manganari Marmaranın yatağında araştırarak bulmuş, bir çok iskandillerden başka, ayrı ayrı dokuz yerde en uzun iskandil görmüş, ve bunlarla kari deryanın şeklini çıkarmıştır. Bilahara Amiral rütbesini dahi kazanan “Manganari,” nin yazdığı “Marmara Kılavuzu,, bu gün bile kullanılmaktadır.

Ancak Ruslar Marmarada serbest çalışabilmek için Türk Hükûmetinin müsaadesini istemişler ve usulü dairesinde pek samimî hareket etmişlerdir. Bu mesahada “Gül sefid „ namında bir osmanlı kuvveti Ruslarla beraber çalışarak evvelce yetişmiş zabitan ve yetişmekte bulunan şakirdan sayesinde Rusların memnuniyetini celbetmiştir. Rusların müracaatına ve bu müracaata karşı Türk Hükûmetinin sureti iştirakine müteallik berveçhi ati vesika bize şayanı dikkat şeyler söylemektedir...

“ VESİKA SURETİ „

Rusya devleti tarafından mukaddema tersim olunan Karadeniz hartasına zeyl olmak üzere Marmara denizi hartasının dahi tanzimi zımında devleti müşarünileyha canibinden vaki olan iltimasa mebni süfeni hümayunu şahaneden “Gülsefid „ nam kurvetinin tahsis ve itasile mektebi bahriyei şahane şakirdanı müstaidanından on nefer efendi ve tersanei amire kapdanlarından dirayetluce birinin tayin ve tefriki hususuna iradei seniye müteallik buyurulmuş olduğundan olveçhile keyfiyet bahriye meclisine ledelhavale kurveti mezkûr süvarisi “Ahmat hoca „ kapdan, mektebi bahriyeden tahsili fûnun ederek elhaletühazihi Mahmudiye nam kalyonu hümayun yüzbaşılığında bulunan çukadar zade Mehmet efendi ve Hasan kapdan zade Ali efendi ve mektebi mezkûrun birinci sınıf şakirdanından on nefer efendilerin memuriyetleri ve mumaileyhim on nefer efendilere bu kerreye mahsus olmak ve saire emsâl olmamak şartile beşeryüz kuruş harcırah ita ve mahsus olan seksener kuruş maaşlarının muvakkaten ikiyüz ellişer kuruşa iblağı ve bunlar ile beraber sefinei hümayun mezkûr neferatının yüz seksen nefer olması hususları meclisi

mezkûrda müzakere ve tensîp olunarak olbabda tanzim olunan bir kıta mazbata ile efendii mumaileyhim esamisini mübeyyin pusulası takdim kılınmış iduki beyanile bermucibi mazbata mumaileyhimin mezkûrûlmikdar harcırahlarının esnayı azimetlerinde maa zam mahiyelerinin azimetlerinden bilitibar avdetlerine kadar tersanei amire hazinesinden itası muvafıkı iradei aliye buyurulduğu halde icrayı muktezası devletlu kapdan paşa hazretlerinin bir kıta takrirlerinde inha ve işar ve mumaileyhimin beherine beşer yüz kuruş itası inha olunan harcırahları beşbin kuruşa ve efendi mumaileyhimin kadim maaşları olan seksener kuruşa muvakkaten yüz yetmiser kuruş zammile maa zam mahiyelerinin şehriyesi iki bin beş yüze baliğ olduğu masarifat muhasebesinden hesab ve derkenar olunmuş olmakla bu surette ber mantuku takrir bu kerreye mahsus olmak ve saire emsâl olmamak şartile mumaileyhimin mezkûrûlmiktar harcırahlarının hini azimetlerinde ve maa zam mahiyelerinin bidayeti azimetlerinden bilitibar avdetlerine kadar tersanei amire hazinesinden itası muvafıkı iradei seniye buyurulduğu halde keyfiyet muhasebei merkumeye kayid ile bahriye ruznamçesi defterlerine ilmühaberlerinin tahririle tesviyesine ibtidar olunacağı ba takrir ledelarz mucibince tesviyesine himmet buyurulmak babında sadır olan fermanı âlî mucibince bahriye ruznamçesine masarifat muhasebesinden vurud eden ilmühaber kayid olunmuştur. 4 za sene 2261.

Muntazam mesahacılığımızın çok kıymetli bir vesikası olan bâlâdaki mazbatayı yazdıktan sonra, bir hatırai kadir şinasi olmak üzere, on efendinin isimlerini bildirelim.

“Gül sefid,, kurvetinde bulunan şakirdler:

1 - Hüseyi efendi Uzunyollu	6 - Hüseyin efendi Eyüblü
2 - Ali efendi Asitane	7 - Halil efendi Yerköylü
3 - Hasan efendi Oflu	8 - Hüsnü efendi Trabzonlu
4 - Ömer efendi Rizeli	9 - Mustafa efendi Trabzonlu
5 - Osman efendi Canikli	10 - İsmail efendi Kasımpaşalı

Karadenizin ikinci mesahası:

Ruslar evvelce Karadenizin mesahasını yapmışlar idisede, bittabi noksan ve bahusus Türkiye sahilleri, icabatı fenniye dairesinde çalışılamamış olduğundan resmen hükûmetimize müracaatla müşterek bir mesai talep etmişlerdi. Bu arzu o zamanın münevveranı ve bilhassa o sıralarda mektebi bahriye nazırı bulunan ingiliz Mustafa paşa tarafından son derecede tergip ve teşvik edildiğinden hükûmetçe muvafık görülmüş ve zirde beyan olunan talimatta mezkûr “Ahter,, ve “Neyyiri zafer,, namında iki birik ile bu şerefli mesahaya iştirak edilmiştir. Zabitan ve mürettebatın sureti hareketleri hakkında ol vakitler düşünülmüş mevad, bir talimatname ile tamim edilmiştir. Şayanı ehemmiyet gördüğümüz tarihî bu vesikayı dahi aynen derç ediyoruz:

“Berveçhi talimat harekete mübaderet olunması,,

11 Ş. sene 1265

Kapdanı derya Refet Süleyman

“Şayan buyurulan müsaadei seniye mucibince, Bahri siya-hın haritasını almak üzere Rusyalı tarafından izam olunacak sefinelere, süfeni hümayunu cenabı mülûkâneden “Ahter,, ve “Neyyiri zafer,, nam kırık hümayunların terfik olunması, ve asakiri bahriyei şahane binbaşlarından Edhem beyin liyakati

veçhile bunlara kumandan tayin olunması iktizayi iradei seniyeden bulunmuş olduğundan işbu memuriyeti mühimmede kendisine esas hareket olacak mevaddırki berveçhi ati zıkr ve beyan olunur:

Miri mumaileyh, bitevfikillâhitealâ mezkûr sefineleri bilistishab ve ahtere rakiben bahri siyaha azimet birle Rusya sefinelerine mülâkata müsaraat birle anlarla birlikde gezecekdir. Ve Rusyaluların asıl işleri Karadeniz sevhilinde kâin liman ve mersaların suyunu ölçmek ve haritasını almak olmasile olbabda kendilerine ita olunmuş olan emri âlide münderiç olduğu veçhile bu hususlarda kimse tarafından tearruz vukubulmayub her dürlü teshilâtın icra olunmasına mirimumaileyh canibinden dahi dikkat olunacaktır. Ve berveçhi muharrer birlikde bulunacak Rusya gemilerinin zabitan ve memuriyeti hakkında muamelei dilnüvazi ve riayetin icrasına dikkat ve kendu radelerinde olan ümerayi bahriyeye muamelâtı mukarrereyi hüsnü ifaya mübaderet edecektir.

Harita tersim etmek için mesaha etmek ve suları ölçmek maddelerinde Rusya mühendislerinin bu veçhile hareket eylediklerine bizim mühendis efendiler taraflarından dahi dikkat olunarak ve bir ikisi daima beraber bulunarak ilerde tanzîm edecekleri haritanın esas olacak noktaların ve su ölçülerinin anlar tarafından dahi kaydına ihtimam edilecektir. Bir limanda lengerendazı ikamet olunduğu ve Rusyalular ile taşraya çıkıldığı halde bunların ofişiyal ve mühendislerinin tavir ve hareketlerine ve ehali ile olan muamelelerine berveçhi kâfi dikkat olunmak icabı hâldendir. Fakat kendülerinin harekât ve muamelâtına beru tarafdân mazaret olunduğu zerre kadar his ettirilmemek ve olbabda bir güne serrişte verilmemek ehem ve elzemdir. Ve ledelicab görüşülmek üzere

sefinelerine varıldığı veyahut anlardan süfeni hümayuna vuru-
rud edenler olduğu halde, muamelei dilnövazani icrasile hür-
met ve riayette tecvizi kusur olunmayub askeri dahi birbir-
leriyle görüşüldüğü surette icrayi muamelei bilmücameleye
riayet kılınacaktır. İcabı hâle göre yelken üzerinde bulunarak
işaret vasıtasile usulü muhaberenin icrası lâzımgeleceğinden
anların sefinelerine meyanelerinde işaret tahsis olunarak ana
göre harekete mübaderet oluna.

Bahri siyah sevahilinde bir mahâl pişigâhında lengerendaz
olub ol mahallin valisi tarafına Rusyalular azimet etmek
murad eyledikleri ve yanlarına asakiri bahriye zabitanından
tefrik olunması kendu taraflarından istek olduğu surette,
zabitanı mumailleymide üniforma iktisa olunarak birlikde
keştügüzar eyledikleri mahâllerde edibane hareket kılın.

Mezkûr bırik hümayunlarda vazolunan zabitan ve neferat
asakiri bahriye bilintihab tefrik olunmuş ve bunların her hâl
ve mahâlde matlubı âli veçhile hareket edecekleri derkâr
bulunmuş olup mamafih yine bunların her veçhile taharet
ve nezafetlerine ve nizam ve intizamlarına ve esnayı talimde
şematet ve gürültü misillü mugayıırı tavrüedeb bir güne
hareket vukua getirilmeyerek velinimeti biminnet efendimizin
sayei fuyuzatvayei hazreti mülukânelerinde kesbetmiş olduk-
ları hüsnü terbiyet ve malumatı isbata cümlesi tarafından
kemali mertebe sayügayret olunup ecnebi nazarında mucibi
şin ve tayib olur bir güne hareket vukubulmamasına sarfı
nakdinei hamiyet ve sadakat olunacaktır.... Zikrolunan bıriki
hümayunlar zabitanile Rusyaluların zabitanı bir mahâlde
keştügüzar etmek üzere karaya çıkacak oldukları hâlde, Rus-
yalu zabitan üniforma giymiş ise, zabitanı mumailleym dahi
üniforma iktisa eylemeleri ve sadece elbise ile çıkarlarsa

anlar dahi öylece hareket edüp fakat her hâlde elbiselerinin pâk ve temiz ve filika nefaratının dahi elbise ve saireleri matluba muvafık bulunması hususlarına dikkat oluna.

Kumandanı mumaileyh, berveçhi muharrer Ahtere süvar olacağından birlikde bulunacak Neyyiri zafer süvarisi tarafından gerek işaret ve gerek mevaddı saire de anın emir ve tenbihatına muvafakat ve mutaveatte suret tehavüt ve tekâsül irae olunmayup her hâl ve mahâlde kumandanı mumaileyhin tenbihatını icraya mecbur olacaktır.

Kumandan mumaileyh, ziri kumandasında bulunan sefine-lerin her bir usul ve furuuna layıkı veçhile dikkat ederek ifası lâzımgelen tenbihatın yolu ve usulü ile bilicra hitamı memuriyetlerine değin kâffei ahvâl ve harekâtını kavanini bahriyeye tatbik edecek ve işbu iki kıta sefinei hümayunda mevcut asakiri bahriyei hazreti mülûkânenin her dürlü rahat ve refahlarına ve intizam ve nizamlarına ala ma yalık dikkat ve gezdiği sevhilde istirak ve müşahede eylediği havadis ve vukuatı tersanei amire tarafına işar ve inhaya mübaderet eyleyecektir. „

Bu vesikada görülen mevaddın cümlesi pek güzel düşünmüş ve binnetice Ruslarla çok samimî surette çalışılmıştır. Ruslar, Türk zabitan ve efradının gayret ve fedakârlıklarını ve bilhassa terbiyei içtimaiyelerini son derece takdir eyledikleri gibi malûmatı fenniye ve ilmiyelerinede hayret etmişlerdir. Bütün bu muvaffakiyetler, **Moralı** Ali efendi mektebinin ve İngiliz Mustafa Paşanın yüksek zekâsının ve faaliyetinin semerelerinden doğmuştur. Türk zekâ ve azminin her vakit her yerde ve her işde harikalar doğuracağına ve faka bunun içinde, başda yüksek ve temiz simaların bulunmasına şüphe edilmemek lâzımgelir. Türk evlâdı, kanaatkâr, muti, zeki,

cesur ve her şeyi kavramağa müsait bir fitrettedir. Yani Türk, fıtraten ham bir elmasa müşabihdir. Bunu pırlanta haline getirmek için onu ilmen fennen yükseltmek lâzımdır. İşte mübeccel cumhuriyetin ortaya atub bütün cihanı beşeriyete bilâperva ilân eylediği “ umde „ budur. Bu umdenin bizi, yakın bir atide en medenî ve en müterakki insanların ve milletleri fevkine çıkaracağına şüphe edilmemek lâzımgelir.... Umdelerimize sadık kalındığı takdirde Türkü yükselmekden menedecek hiç bir kuvvet tasavvur olunamaz.
